

*Якобюк Даяна Миколаївна
студентка 3 курсу,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Східноєвропейський національний
університет ім. Лесі Українки*

*Науковий керівник:
Гончарук Ольга Валеріївна
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти,
Східноєвропейський національний
університет ім. Лесі Українки*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В АВТОРСЬКІЙ ШКОЛІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

«Авторська школа – навчально-виховний заклад, в якому реалізується нова педагогічна система, – зазначає С. Гончаренко, – розроблена конкретним педагогом чи творчим педагогічним колективом. Авторські школи виникають переважно як відповідь на гострі потреби вдосконалення освітньої практики, соціальної затребуваності певних ідей щодо навчання, виховання і розвитку дітей, це оригінальна загальнопедагогічна, дидактична, методична чи виховна система, опрацьована з надбанням психології, педагогіки, вікової фізіології та інших наук, вітчизняного й зарубіжного досвіду, яка реалізується під керівництвом чи за участю її автора (авторів) принаймні в одному навчально-виховному закладі» [1, с. 14–15].

В. Сухомлинський розглядав колектив могутнім засобом виховання: колектив – це об'єднання, яке має певну організаційну структуру, чітку систему взаємозалежностей, співробітництва, взаємодопомоги, вимогливості, дисципліни й відповідальності кожного за всіх і всіх за кожного. Упродовж 1950-1960 років на засадах ціннісної системи гуманної педагогіки працювала авторська школа В. Сухомлинського у Павлиші (Кіровоградська обл.). Цільове середовище Павлиського закладу освіти можна визначити як своєрідну унікальну модель самопізнання, духовного та розумового збагачення особистості як учнів, так і вчителів, батьків з єдиною метою – розкрити особистісний потенціал, реалізувати себе як людину. Домінантним у створеному В. Сухомлинським шкільному середовищі є його толерантний характер, що передбачало гуманні та демократичні стосунки між учасниками освітнього процесу, побудовані на взаємодії, гармонії, взаємоповазі, взаєморозумінні, співробітництві.

Виховна система Павлиської школи, яку очолив Василь Сухомлинський, була створена спільними зусиллями педагогів, батьків, учнів; орієнтована на цінності практичного гуманізму; забезпечувала унікальні можливості для зростання, творчої самореалізації дітей, дорослих. Ключовими ознаками його авторської школи можна визначити: дружні стосунки в колективі, творчий

пошук, створення розвивального освітньо-виховного середовища, радість пошуку істини чи відкриття нового, виховання людяності, гідності, любові до Батьківщини, турботи про красу й велич усього роду людського. Головними фігурами у цій моделі були: учень і вчитель, вихідним началом діяльності – любов і повага до дитини, тепле і чуйне ставлення до неї, розуміння її. Як стверджував В. Сухомлинський «школа – колиска народу, колиска духу і культури народної» [2, с. 97].

Вивчення науково-педагогічної спадщини видатного педагога сприяє оцінці сучасних педагогічних явищ, прийнятті рішень стати мотивом професійної і громадської діяльності вчителя, його самостановлення, творчості. В. Сухомлинський як особистість перевершив свою епоху. Він зумів сам і організував учителів на збереження інтересу школярів до пізнавальної діяльності, до праці, щоб не допустити відриву школи від сім'ї, формалізму у виховній роботі. Вже тоді важливими ланками його творчості були демократизм, гуманізм, народність, те, що завжди відгукується в кожному вихованці. Педагог писав: «Пам'ятайте, що нема і не може бути абстрактного учня... Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливість кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці. А це означає, що в навчанні має бути індивідуалізація – і у змісті розумової праці, і в часі» [2, т.2., с. 437].

М. Антонєць зазначає: «У непросту епоху жив і творив В. Сухомлинський. Так, він був сином свого часу, але доба та, на жаль, не завжди і не в усьому виявилася спроможною піднятися до розуміння й осягнення істинного сенсу сповідуваних ним ідеалів» [4, с. 3].

Василь Сухомлинський запропонував чимало оригінальних методів, прийомів, форм навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчих, розумових та фізичних здібностей. Зокрема, впровадив у практику «уроки мислення» серед природи, які проходили в атмосфері співробітництва й творчості. Ці уроки він називав подорожами до джерела живої думки. Прагнення зрозуміти побачене спонукало встановлювати причинно – наслідкові зв'язки, пробуджуючи дитячу думку.

Розроблена Сухомлинським система занять передбачала розвиток творчої думки. Чільне місце в ній відводилося самостійному складанню казок, маленьких творів, доповідей, математичних задач, вивченню окремих тем. Домашні завдання педагог вважав необхідними, але часу на них має витрачатися менше, ніж на дозвілля учня. Своєрідно й творчо Василь Сухомлинський використовував казку у вихованні дошкільнят і молодших школярів. «Через казку, фантазію, гру, через неповторну людську творчість – вірна дорога до серця дитини», – наголошував він. Глибокі за своїм змістом казки Василя Сухомлинського – як свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. На його уроках діти самі складали казки, в яких їхня буйна фантазія поєднувалася з глибоким моральним змістом. У Павлівській школі було обладнано кімнату казок.

Справжнє навчання, за В. Сухомлинським, – це індивідуально-творчий розвиток кожної дитини. Без постійного застосування знань, умінь та навичок неможливе навчання в середніх і старших класах. У рекомендаціях до вчителів, педагог радив турбуватися про створення інтелектуального фону навчання. Науковець уважає, чим складніший матеріал, чим більше узагальнень, висновків, правил, які необхідно зберегти у пам'яті, тим значнішим має бути інтелектуальний фон навчання.

Застосування казки В. Сухомлинським у вихованні й розвитку дітей дошкільного віку та учнів початкових класів, відбувалося творчо, «через казку, фантазію, гру, через неповторну людську творчість – вірна дорога до серця дитини», – зазначав педагог. Глибокі за своїм змістом казки Василя Сухомлинського – як свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. На його уроках діти самостійно складали казки, в яких фантазія поєднувалася з глибоким моральним змістом. У Павлівській школі було обладнано кімнату казок. Морально-психологічний аспект перевірки якості засвоєння матеріалу передбачав оцінку не лише знань, а й наполегливості дитини у подоланні труднощів. Оцінка, на думку педагога, має бути позитивним стимулом навчання та ніколи не використовується для покарання.

Улюблений предмет та вчитель, який його викладає, має бути в кожного учня, зазначав Василь Сухомлинський. З цього предмета він краще за інших вчиться, читає додаткову літературу чи отримує окремі завдання від учителя. Це розвиває інтерес до знань, таланти, створює інтелектуальний фон класу. Книга й робота з нею – найнеобхідніше в учінні. Дітей треба навчати вибирати книгу, читати й перерахувати її. Читання – це віконце, крізь яке діти бачать і пізнають себе. Найрадіснішим у школі Василя Сухомлинського було свято книги.

В. Сухомлинський, надаючи великого значення природі як виховному засобу, наголошував: «...я прагнув до того, щоб перед тим як відкрити першу книжку, прочитати по складах перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої в світі книги – книги природи. Кожна мандрівка в природу – урок мислення, урок розвитку розуму» [5, 17].

Чимало праць Василя Сухомлинського присвятив ролі слова та особистості вчителя для дитини і сформулював вимоги до нього. Він радив учителю не робити насильства над душею людини, уважно придивлятися до законів природного розвитку кожної дитини, до її особливостей, нахилів.

Основну увагу педагог приділяв становленню особистості, формуванню громадянських переконань, розвитку індивідуальності в умовах суспільного колективного виховання. Василь Сухомлинський є автором оригінальних методів, прийомів, форм навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчих, розумових та фізичних здібностей. Зокрема, впровадив у практику «уроки мислення» серед природи, які проходили в атмосфері співробітництва й творчості. Ці уроки він називав подорожами до джерела живої думки. Прагнення зрозуміти побачене спонукало встановлювати

причинно-наслідкові зв'язки, пробуджуючи дитячу думку. Розроблена В. Сухомлинським система занять передбачала розвиток творчої думки. Чільне місце в ній відводилося самостійному складанню казок, маленьких творів, доповідей, математичних задач, вивченню окремих тем. Домашні завдання педагог вважав необхідними, але часу на них має витратитися менше, ніж на дозволяв учня.

Погляди Василя Сухомлинського щодо цінності особистості, значення моралі, духовності, формування культури почуттів, значення сім'ї та родинного виховання, патріотизму і громадянськості залишаються актуальними й привертають до його творчості тих, хто хоче, щоб сучасне покоління українців жило в громадянському, демократичному суспільстві. Видатний педагог був одним із тих учених, які піднімалися вище інтересів свого класу, які висували прогресивні педагогічні ідеї, що відмежовувалися від офіційної педагогіки. Саме ці ідеї складають основу наступності педагогічній науці і стимулюють її розвиток. Дитинство, підкреслював В. Сухомлинський, твориться з того, що ми, дорослі, залишаємо в своїх дітях. А виховання – це не сума заходів і прийомів, а мудре спілкування дорослого з живою душею дитини.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник Київ: Либідь, 1997. 562 с.
2. Мельник І., Семенюк М. Система цільового середовища за В. О. Сухомлинським, І. Мельник, М. Семенюк, Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 132. Черкаси, 2008. С. 96- 101
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. К.: Рад. шк., 1976. Т.
4. Антонєць М. Я. Славетний український педагог-гуманіст / М. Антонєць // Педагогіка і психологія. 2003. №2. С. 36 – 44.
5. Антонєць М. Погляди В. О. Сухомлинського на процес шкільного навчання / М. Антонєць // Рідна школа. 2002. №5. С. 16–18.